

סנהדרין קד

משה שווערד

1. ספר שערים מצויינים בהלכה

בחיי אביו, וא"כ לא בעי הצלה דבמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, ודוחק לומר דהגמ' כאן פליגי אגמ' דהתם. ובעץ יוסף תירץ דלאו דוקא לישמעאל בעצמו אלא לזרעו כו' עיי"ש. ובגליין הש"ס ציין לתוס' ישנים במס' יומא (לח: ד"ה מעשה) שהקשה למ"ד אין אברהם מציל את ישמעאל ואית ליה למימר שלא עשה תשובה, ואיך קראו לשם צדיק, וי"ל דהקב"ה קראו כן ושפיר מסקינן בשמיה. ומבואר מזה דיש פלוגתא אי ישמעאל עשה תשובה, והגמ' כאן ס"ל דלא עשה תשובה. ועי' במס' מגילה (יז.) למה נמנו שנותיו של ישמעאל, ופרש"י מה לנו למנות לשנות הרשעים. ומבואר דהסוגיא דהתם נמי חולק על הסוגיא במס' ב"ב. ועי' ביד דוד בענין זה.

עוד כתב בתורת חיים דע"כ צ"ל שעשה תשובה, כיון שיש תנא דשמו ר' ישמעאל, דאל"ה לא הוי מסקינן בשמיה כדאיתא בתענית [צ"ל יומא לח:]: עה"כ (משלי יז) "ושם רשעים ירקב" דלא מסקינן בשמיהו. אמנם לפי דברי התוס' ישנים הנ"ל אין ראייה מזה. ועי' בתוס' במס' שבת (יב: ד"ה שבנא) דמותר לקרות בשם צדיק אף כשיש רשע ששמו כן.

דף קד. אין אברהם מציל את ישמעאל. הקשה בתורת חיים, מאי הצלה קא בעי, הא איתא במס' ב"ב (טז:) דישמעאל עשה תשובה

2. דף על הדף סנהדרין דף קד עמוד א

בגמ': ברא מזכי אבא. הגאון רבי יצחק הוטנער ז"ל פירש הלשון "ברא כרעי' דאבוה", שהאדם כל זמן שהוא חי, נקרא "מהלך", שמרבה חיל וזכויות ע"י תורה ומצוות שהוא עושה, ואחר שמת. "כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות", ואז הוא נקרא "עומד", כמו המלאכים, שנא' ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה (הפטורת חנוכה). והאיך יכול האדם גם אחרי מיתתו להיות בבחינת "הולך", ע"י בניו שמזכין אותו במצוות ומעשיהם הטובים. וזהו "ברא" ע"י מצוותיו שמזכה הוא את אביו, "כרעי' דאבוה" הרי הוא עושה לאביו שכבר מת שיהי' "מהלך", ויתרבו לו זכויות ושכר בגן עדן. וזהו "ברא מזכי אבא" ודו"ק

3. תוספות מסכת סוטה דף י עמוד ב

דאייתה לעלמא דאתי - ואי קשיא הא אמרו בחלק (סנהדרין דף קד.) ברא מזכי אבא אבא לא מזכי ברא כדכתיב ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל ולא יצחק את עשו אבל הבן מציל את האב כגון יאשיהו שלא מנו את אמו וי"ל משום דאבשלום נטל את שלו בעולם הזה שנהרג במיתה משונה הועילה לו תפלת אביו דומיא דיהויקים דאמר התם שהיה כתוב על גולגלתו זאת ועוד אחרת ונפרע ממנו לאחר מיתה לא מנו אותו ועוד אבשלום לא עבד עבודת כוכבים א"נ מצי למימר הא דאמר אבא לא מזכי ברא היינו משום כבוד האב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא תפלה אבל תפלה מועלת ודוד התפלל על אבשלום.

4. שו"ת הרשב"א חלק ה סימן מט

עוד אמרת מהו מ"ש (בסנהדרין דף קד) ברא מזכה אבא ואבא לא מזכה ברא (זו) [כו']. ותמהת והלא אמרו (בפ"ק דע"ז דף ג) מי שהכין בע"ש = בערב שבת = יאכל שבת. מי שלא הכין בע"ש = בערב שבת = איך יאכל שבת, ועוד אם האב אינו מזכה לבן למה אנו מזכירין תמיד זכות אבות. ואדון הנביאים אמר זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב. זה כלל מה שנתקשה לך.

תשובה דע כי עניני בני אדם בעונשם ושכרם שכר העולם בדברים גשמיים ושכר עולם הנשמות בדברים רוחניים. והאב מוליד לבנים והבן חלק מהאב בגוף הבשר והגידין והעצמות. והאם נותנת אודם שבפנים. אך הנפש חלק מחלק (האב) [הקב"ה] ואינה נמשכת מאב לבנים. והוא אמרם ז"ל (במס' נדה דף לא) האב נותן בשר וגידין והאם נותנת אודם ושחור שבעין והקב"ה נותן לו נשמה. וכשאדם מת הקב"ה נוטל את שלו ומניח לאב ואם חלקם. שנאמר וישוב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה. ולכן שכר העוה"ז הוא גופני נמשך מאב לבנים והוא כלל מה שאנו אומרים וזכר חסדי אבות. ולא תמה זכות אבות להיטיב את בניהם בעולם הגשמי וכתבי ועושה חסד לאלפים וכו', אבל מה שאמרו ברא מזכה אבא ואבא לא מזכה ברא, הוא בעולם הנשמות. והוא כי הבן עם היות גופו לבד חלק מחלקי האב ולא נפשו כמו שאמרנו מ"מ הרי הוא מסובב מן האב. ועל כן הבן מצווה בכבוד האב ובמוראו ואין האב מזהר כן כבן. שהמסובב לעולם חייב להמסבב לכבודו ואע"פ שהוא מסובב מאליו הכרחי לא רצוני. וע"כ כשהוא מוליד בן צדיק עובד אלקים נראה כאילו מסיבובו הוא עובד אלקים שהוא הביאו לעולם להיות צדיק מושל בבית אלקים ועובד תחתיו. והוא החפץ הנמרץ שהיה אברהם אבינו חפץ ומתאוה ומבקש מאתו ית' שיתן לו זרע יעבדנו לא להיות יורש עשרו ונחלתו רק לכוונה שאמרנו, כי זהו תכלית כל שכר האדם שישאר ממנו בעולם הגשמי עובד אלקים. ואז נראה לו כאלו הוא בעצמו העובד ואינו מת אלא חי שהוא הוליד מי שעובד להש"י = להשם יתברך =. וע"כ ראוי באמת שיזכה האב בזכות הבן. אבל האב למה יזכה את הבן בנפש והאב אינו חלק מן הבן ולא מסובב ממנו לא בגוף ולא בנפש. א"כ מה יועיל זכות האב לבן, אמנם מי שעושה צדקה או תפלה בעד מי שכבר מת מועיל למת והוא מאמרם בדוד מ"י = מלך ישראל = שאמר בני בני וכו' (במס' סוטה ד"י = דף י' = ויע"ש בתוס' ד"ה דאתיא) וזהו מה שנהגו ישראל בצדקות וניחות נפש. ומ"ש מי שטרח בע"ש = בערב שבת = יאכל בשבת, הוא מה שיעשה האדם בעצמו שהעוה"ז לכל אחד ואחד למעשה והשני לתגמול דאין בשני מעשה שתתעסק בו הנפש לשנות תגמולה ולהוסיף ולגרוע כלל /הושמטה הערת בעל רחמים לחיים.

5. דף על הדף סנהדרין דף קד עמוד א

גמ': ברא מזכי אבא אבא לא מזכי ברא. במסכת סוטה (י, ב) מובא שדוד הכניס את בנו אבשלום לעולם הבא, והקשו בתוספות (שם ד"ה דאייתה), מדברי הגמרא כאן, 'ברא מזכי אבא, אבא לא מזכי ברא', וכיצד הציל דוד את בנו אבשלום.

במדרש תלפיות מתרץ על פי מה שכתב בספר אור הצבי, דמה שבן מזכה אבא זה משום שברא כרעא דאבוה, וכאילו הם גוף אחד, ולכן אם הבן עושה מצות ומעשים טובים בעולם הזה, נחשב כאילו אביו עושה. אבל אבא לא מזכה ברא, דהיינו באופן שהאב כבר מת, אינו יכול לזכות את בנו, דמה בכך שהיה צדיק מכל מקום כיון שהבן חוטא וכגוף אחד, נחשב להיפך שכאילו האב חוטא בשעה שהבן חוטא.

ברם, כל זה אם האב מת והבן חי, אבל אם האב חי והבן מת אם כן חדל הבן מלחטוא עוד, והאב שנחשב כגוף אחד עם הבן, בעשייתו תשובה ומעשים טובים בעולם הזה, בכך נחשב כאילו גם הבן עושה, דכגוף אחד, ובאופן זה גם אבא מזכה ברא, ומכח זה דוד השפיע על בנו אבשלום.

6. ספר מרגליות הים

ט. ברא מזכה אבא אבא לא מזכי ברא. ע' בס' חסידים סי' תתשע"א שהביא אמרם עוה"פ כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' (דברים כ"א ה) ראויה כפרה זו שתכפר אף על יוצאי מצרים כו' ואידך יכול המעשה לכפר על מי שלא עשה בחייו והלא חטאת שמתו בעליה למיתה אזלא שאין כפרה לאחר מיתה כי בחבלי מות האדם נתכפרו לו עונותיו. אלא כך אמר הקב"ה ברא מזכה אבא כגון שהאב החוטא נותן את בנו ללמוד תורה ומעשים טובים הואיל וע"י האב זכה הבן ברא מזכה אבא כו', ובקונטרס חסדי עולם שבסוף הס' שם (ע' תקצא-תקצד) הארכתי בזה והבאתי מספרי האיזינו פס' ואין מידי מציל שאין האבות מצילים את הבנים כו', וביקיר פ"ד ב כל עמל אדם לפיהו כל מה שסיגל אדם תורה ומע"ט לפיהו ולא לפי בנו. היינו שאין אבא מזכה ברא, אך לטובת עוה"ז מהניא בעותא של הצדיק על בנו ע' קהלת רבה פס' ואלו חי אלף כו' אבל לא לזכותו לעוה"ב, וכן מבואר במדרש אגור [משנת ר' אליעזר נירק תרצ"ד] פ"ה (ע' צד), ואמרם ביומא פ"א א אשריהם לצדיקים לא דיין שהם

זוכים אלא שמזכים לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות היינו בעניני עוה"ז אבל לא להנחילים עוה"ב ע' שוחר טוב פ' קמ"ז אל תבטחי בגדיבים כו' /ומ"ש בסוטה י' ע"ב שאמר דוד בני בני העלה את אבשלום לעוה"ב [וכבר הרגיש בזה הרשב"א בתשובה ח"ה סי' מ"ט]. וכן אמרם בב"ר פצ"ח שמשא ביקש על בני קרח והעולם [וע' בירושלמי דמכילתין פ"י ה"ה] זהו לאשר על ידם נענשו וענוש לצדיק לא טוב ומי שתבירו נענש על ידו אין מכניסין איתו במהיצתו של הקב"ה שבת קמ"ט ב, לכן אהני תפלתם ואבשלום ובני קרח ממילא זכו, וע' שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' צ"ג. אבל ברא מזכה אבא, יעוין בזה וירא קט"ו סע"א דהוא ברא דשביק ב"נ זוכי בית בעלמא דא איהו יוכי ליה לעלמא דאתי כו', חוספות לזהר שמות רע"ג ב, אחרי נ"ז רע"א. וזהו חדש יתרו ליה ד רעיון מש"כ בקונטרסי הנזכר.

7. מסכת כלה פרק שני

[גמ'] **איבעיא להו מכפרין עון אבות או לא** ת"ש דר' עקיבא נפק להווא אתרא אשכחיה להווא גברא דהוי דרי טונא אכתפיה ולא הוה מצי לסגויי ביה והוה צוח ומתאנח א"ל מאי עבידתך א"ל לא שבקנא איסורא דלא עבידנא בההיא עלמא ועכשיו איכא נטורין עילוון ולא שבקין לי דינוח **א"ל רבי עקיבא שבקת ברא** א"ל בחייך לא תשלין דדחילנא ממלאכי דמחו לי בפולסי דנורא ואמרין לי אמאי לא תיתי בפריע א"ל אימא ליה דקא ניהותך א"ל שבקית אתמא מעברתא אזל ר' עקיבא עאל לההיא מדינתא אמר להו בריה דפלוגי היכא (ליה) אמרו ליה יעקר זכרו דהווא שחיק עצמות א"ל אמאי אמרו ליה הווא לסטים אכל אינשי ומצער בריתא ולא עוד אלא שבא על נערה המאורסה ביום הכפורים אזל לביתיה אשכח אתתיה מעוברתא נטרה עד דילדה אזל מהליה **לכי גדל אוקמי' בני כנישתא לברוכי בקהלא לימים אזל ר' עקיבא להווא אתרא איתחזי ליה א"ל תנוח דעתך שהנחת את דעתך:**

8. שער הכוונות - דרושי הקדיש דרוש א כוונת הקדיש הרביעי

ונלע"ד ששמעתי ממוז"ל שטוב לומר הקדיש הזה על מיתת אביו ואמו כל השנה כולה אפילו בשבתות ויו"ט **לפי שאין הטעם כפי מה שחושבים המון העם שמועיל להציל נפש המת מדינא של גהינם לבד כי הנה עוד יש תועלת א' והוא להכניסו לג"ע ולהעלותו ממדרגה למדרג' וכפי זה גם בשבתות ויו"ט יש לאמרו ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה אומר קדיש בתרא בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בג' תפילות והיה אומר בנוסח קדיש של בני ספרד כמו שנעתיקהו לקמן בע"ה לא כמנהג המוסתערבי המוספים בו דברים אחרים ע"ד מ"ש בהרמב"ם ז"ל.**

9. שו"ת משיב דבר חלק א סימן מד

... **שנית** הלא אפי' עם אוה"ע שרצון ה' שנהיה נפרדים מהם ולהיות בדד כדכתיב ה' בדד ינחנו, ובלעם אמר הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, וביאורו בשעה שהוא לבדד ואינו מתערב עמהם ישכון במנוחה, ובגוים, בשעה שהוא מתערב עם הגוים עו"ג לא יתחשב אינו נחשב לגוי בפ"ע, וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב, פירושו דעין יעקב היינו תשוקתו ושימת עינו היה שישכון ישראל בטח עם אוה"ע היינו שלא יתחרו עמהם וגם להיות בדד היינו להפרד מאוה"ע בלי התערבות, וכ"ז לא הועיל לנו להפרד מן העו"ג ע"ד דאיתא (בסנהדרין דף קד) איכה ישבה בדד אמר רבה אר"י אני אמרתי וישכון ישראל בטח בדד עכשיו איכה ישבה בדד, שאוה"ע מתרחקים ממנו, ובפסחים (דף קיה) איתא מ"ד בזר עמים קרבות יחפצון מי גרם לישראל שיתפזרו כ"כ בעמים קרבות יחפצון, עבור מה שחפצים להתקרב עם העו"ג ביותר ומראש הזהיר הקב"ה את א"א כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ואין זה דבר נבואי לבד אלא צווי ואזהרה שיהי' כן ומשום זה כתיב ביעקב אבינו ויגר שם, ודרשו חז"ל מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם כמו שנאמר לגור בארץ באנו, ואין הפי' שלא ירד להשתקע כל ימי חייו אלא לגור איזה שנים עד כלות הרעב בארץ, דודאי אאל"כ שהרי יעקב כבר שמע מפי ה' כי לגוי גדול אשימך שם, וידע בזה כי הרבה שנים יהיו שמה וכי זה הוא דבר ה' לא"א כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה אלא משמעות שלא ירד להשתקע היינו להיות כאזרח הארץ כמו שיהי' לרצון לפרעה אשר הוקיר את יעקב וזרעו אבל יעקב אמר שאינו חפץ בזה אלא לגור בארץ באנו, להיות גרים בארץ לא לנו, והיינו משום דשמר דבר ה' לאברהם כי גר יהיה זרעך וגו', ודבר ה' יקום לעולם, ע"כ כל מה שאנחנו משתדלים בגלות להשתוות ולהתאחד עמהם מה עושה הקב"ה, מסב לב אוה"ע להרחיקם ולעשות אותם בדד, והיינו שאנו אומרים בהגדה אחר שאנו אומרים זה המקרא ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וגו' והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם, וא"א לפרש והיא היינו הבטחה שהיה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול וגו' שהרי זה לא ה' אלא במצרים וא"כ אין בזה שום רמז על כל דור אלא ה"פ, והיא, היינו דבר ה' כי גר יהיה זרעך היא שעמדה לאבותינו ולנו שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והוא משום שאין רוצים להקים דבר ה' כי גר יהיה זרעך כדי להיות גוי מצוין בפ"ע, ואנו משתדלים להתקרב ולהתאחד עמהם ע"כ עומדים עלינו לכלותנו אלא שהקב"ה מצילנו מידם, וע"ז אנו אומרים צא ולמד מה בקש לבן הארמי וכו' שלא יבא מתחכם ויאמר להיפך אלא אם היינו מעורבים לגמרי עם הגוים לא היינו שנואים להם ולא בקשו לכלותנו ע"ז אנו אומרים צא ולמד מלבן הארמי שהרי אנו היינו מקורבים עמו הרבה שהרי כולנו בניו, ובכ"ז בקש לעקור את הכל, משמעות הכל אינו מתפרש על יעקב לבדו דא"כ היה לנו לומר בקש להרוג את אבינו, אלא משמעות את הכל כל היהדות, וזה אנו למדים מדכתיב ארמי אובד אבי בהווה אלא הכונה שלא רק באותה שעה שפגע וחשדו בגנבה בקש להרוג אלא גם אחר שנוכח על צדקו ואין לו עליו מאומה מ"מ אילו היה בידו להרוג היה הורגו, ובאמת מבואר הכי בלשון לבן שאמר ליעקב יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלקי אביכם וגו' ולכאורה אינו מובן למי דבר בלשון רבים הלא עם יעקב לבדו דבר עד כה וכי אפשר שרצה להרוג גם בנותיו ובניהם, אלא שכאן דבר עם ההולכים אחר יעקב היינו שנתגיררו והלכו עם יעקב כמו שכתוב בין אחי ובין אחיך, ולכולם היה ברצונו להרוג אע"ג שאין לו עליהם מאומה אבל בקש לעקור את היהדות, ואע"ג שלא התרחקו מעולם מלבן וזרעו אלא מ"מ בקש לעקור את היהדות, וכ"ז היה בשביל שהיו קרובים ומעורבים עם לבן ולא היו כגרים בעירם, **ומזה יש ללמוד דכל מה שהיינו מתקרבים עם העו"ג, יותר היו מרחקים אותנו ומבקשים לאבדנו** ואחר כ"ז היה קשה עלינו להתרחק מהעו"ג משום שהוא נגד טבע בני אדם להתחבר עם רעים בין טובים בין רעים ואיך אמרנו לבנינו להיות נפרדים איש מאת רעהו בכל הליכות עולם לנו:

10. העמק דבר על דברים פרק לג פסוק כח

(כח) וישכון ישראל וגו'. עתה מבאר אשר אין כא-ל ישורון בהנהגה פנימית של האומה ואמר שהם ישכנו בטח וגם בדד. ופי' בטח היא במנוחת הנפש באהבה בין אדם חבירו ובלי התחרות עם שאר אוה"ע. ובדד הוא בלי התערבות יתירה עם אוה"ע בריעות והתחנות אלא בדד מובדלים ומצוינים בפ"ע. ושתי מדות הללו המה עין יעקב. היינו מדתו מבוקשו של יעקב שבניו יהיו כן. ופי' עין כמו לא יגרע מצדיק עינו דמשמעו מבוקשו של צדיק ונותן עין ע"ז [וזהו כוונת הגמ' מגילה ד"ג ב' לא יגרע מצדיק עינו בשכר צניעות שהיה ברחל זכתה ויצתה ממנה אסתר. הפי' מה שהי' תשוקתה של רחל נתקיימה בבניה. ופירש"י עינו של הקב"ה דוחק] ומדת יעקב הי' אהבה לבני אדם ובלי התחרות בדרך הפלאה כמש"כ בס' בראשית ל"ב כ"ו היה מדריך את בניו שיתנהגו כן כמש"כ שם ל"א מ"ו ומ"ט כ"ד ובכ"מ. וכן היה מדת יעקב להיות בדד כמש"כ שם ל"ג ט"ו י"ח ול"ז א' וביחוד ביארנו שם מ"ו ד' במקרא ויוסף ישית ידו על עיניו. והיא צורת האומה בכלל וכך רצונו של הקב"ה שיתנהגו ישראל כן כמש"כ לעיל בשירת האזינו בפסוק ה' בדד ינחנו. ואיתא בגמ' סנהדרין דק"ד איכה ישבה בדד אמר רבה אר"י אני אמרתי וישכון ישראל לבטח בדד וגו' עתה איכה ישבה בדד פי' רצונו של הקב"ה הי' שיהא ישראל בדד ואינם מעורבים עם אוה"ע בכבוד ובמנוחה עתה שקלקלו ואל שמרו צורתן ויתערבו בגוים נעשו בדד באופן אחר. היינו שאוה"ע בדלין מהם וזהו איכה ישבה בדד וגו' [וברבה שם איתא אין עין אלא נבואה כו'. פי' דמדת בטח בדד מביאים לידי נבואה ורוה"ק משא"כ בהעדר המנוחה או התערבות עם אוה"ע מסלק רוה"ק מישראל]:

11. חידושי אגדות למהר"ל סנהדרין דף קד עמוד א

בכיה של חנם וכו'. ענין זה עמוק מאוד מאוד, כי כאשר הוציאם ממצרים הוציאם על מנת לתת להם הארץ, ואלו באו אותם שיצאו ממצרים אל הארץ היו עומדים שם לעולם בארץ. ודבר זה בארנו בחבור גבורת ה' (פס"א) בכמה מקומות כי היציאה של מצרים היא נצחית כי עדיין מחמת אותה היציאה אנחנו אל הש"י אשר הוציאנו ממצרים מבית עבדו. ואלו היה היציא' ממצרים וביאתם לארץ מעשה אחד דהיינו שאותו הדור שיצאו ממצרים באו אל הארץ, כאלו היה מעשה אחד היציאה ממצרים והכניסה לארץ, כי הש"י הוציאנו ממצרים (כי) [כדי] להכניס אותנו אל הארץ, כשם שהיציאה היא מקוימת נצחית כך היה נצחי ביאתם אל הארץ ולא היה בטול לעולם. ובשביל שבכו בכיה של חנם ולא רצו לכנוס לארץ ונשבע הקב"ה שלא יבא אותו דור אל הארץ רק דור אחר, ואז היה נחלק היציאה ממצרים מן הביאה אל הארץ ולא היה מעשה אחד. ודוקא היציאה היא נצחית מטעם אשר בארנו בחבור גבורת ה' (שם) באריכות שהיתה ע"י ניסים ונפלאות גדולות יוצאים ממנהגו של עולם, לכך היא נצחית לעולם, ולא כן ביאתם לארץ ודבר זה יש לו בטול והפסק. ועוד כי כל הדברים הטבעיים משתוקקים אל מקומם הטבעי השתוקקת רב מאוד, וכאשר הם באים למקומם הטבעי הם נחים בו לא יצאו החוצה ונשארים עומדים שם, ואלו ישראל היו משתוקקים למקומם שהוא הארץ לפי אשר הוא ראוי, היו נשארים במקומם שהוא ארץ [ישראל] לנצח. אבל עתה שלא היה להם תשוקה אל הארץ, ואדרבה מאסו בארץ חמדה טובה וכאלו אין הארץ מקומם הטבעי, שאלו הארץ הוא טבעי להם היו משתוקקים אל מקומם הטבעי, ולכך לא היו נשארים שם. וזה שאמר שהיו בוכים בכיה של חנם ומאסו בארץ חמדה, ודבר זה נקבע להם בכיה לדורות שהי' גורם שגלו מן הארץ שלא נשארו במקומם ודבר זה מבואר מאוד. ודוקא הי' תולה בדור שיצאו ממצרים כי הם התחלת ועיקר ישראל וכאשר מאסו בארץ חמדה טובה, נראה כי אין הארץ מקומם הטבעי לגמרי.

12. תורת חיים מסכת סנהדרין דף קד עמוד ב

אתם בכיתם בכייה של חנם ואני אקבע וכו'. ואם תאמר מה ענין זה אצל זה ויש לומר לפי שחורבן הבית בעון העגל הוה כדאמר לעיל וביום פקדי ופקדתי וגו' לאחר עשרים וארבעה דורות נגבה פסוק זה וסאת חטא העגל לא נתמלאה עד חטא המרגלים כדפירש"י ז"ל בפרשת שלח לך דשנה ראשונה היתה בכלל ארבעים שנה אע"פ שקדמה לשילוח המרגלים שמשעשו את העגל עלתה גזרה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתמלא סאתם וז"ש וביום פקדי וגו' ולהכי כתיב תשאו עונותיכם שתי עונותיכם של עגל ושל תלונה נמצא כי בו ביום שחטאו במרגלים נזכר לפניו יתברך חטא העגל כי אז נתמלאה הסאה ונגמר חטא העגל ועל ידי זכרון חטא העגל נזכר או לפניו יתברך להחריב את הבית כיון שאחזו אז מעשה אבותיהן בידיהן כדפירשתי לעיל ולכך קבע להם בכייה לדורות באותו לילה שחטאו במרגלים וכיון שבכו בלילה ההוא בחנם על ביאת ארץ ישראל קבע עליהם בכייה לדורות בלילה ההוא על יציאת ארץ ישראל מדה במדה.

13. ספר בניהו בן יהוידע על סנהדרין דף קד/ב

שם בכיתם בכיה של חנם אקבע לכם בכיה לדורות. מקשים מה ענין זה לזה. ונ"ל בס"ד דאמרו רז"ל אם היה משה רבנו ע"ה נכנס לא"י לא היה נחרב בית המקדש ולא היו ישראל גולין, גם אמרו רז"ל במדרש פטירת משה רבנו ע"ה במדבר היתה בשביל גזרת דור המדבר שנגזר עליהם במדבר הזה יתמו [במדבר י"ד ל"ה] ואין להם כניסה לא"י גם אחר תחיית המתים, לכן נפטר משה רבנו ע"ה במדבר כדי שיביאם לעתיד, נמצא בכיה של אותה הלילה סיבבה לדור המדבר שנגזר עליהם במדבר הזה יתמו, וזו סבה שחרב בהמ"ק וגלו ישראל, שאם היה נכנס לא היה חרבן בהמ"ק ולא היו גולין ישראל:

14. ספר שערים מצויינים בהלכה

להם עונשם הראשון. וראיתי בפרשת דרכים (דרוש שמיני) שמפרש, כיון שבשכיל שבכו באותה לילה נגזר עליהם שלא יבאו למנוחת השם, והתיקון הוא שיחרב הבית, ומפני זה מת משה רבינו במדבר כדי שיחרב הבית, ובזה יש היתר לשבועת השם שנשבע (תהלים צה-יא) "אם יבואו אל מנוחתי", למנוחה זו אינה באים אבל הם באים למנוחה אחרת, שפיר קאמר השי"ת הם בכו בכיה של חנם אני אקבע לכם בכיה לדורות, כלומר שבשכילם יחרב ביהמ"ק כדי שיבאו לעתיד לבא. ועי' בתורת חיים

15. ספר מרגליות הים

טו. יצאה בת קול ואמרה להם חזית איש מהיר במלאכתו כו'. בסה"ק כ' דבראשונה נרמו להם שהוא בר אבהן והיינו דמות דיוקנו של אביו, וכשלא השגחו בזה נרמו להם שהוא בעל עובדן טבין שהודרו בבנין ביהמ"ק, וכשלא השגחו גם בזה יצאה בת קול ואמרה המעמך ישלמנה כי מאסת כי אתה תבחר ולא אני וגו' שבעינינו שמיים אין מקום להכרעה ראה פיהמ"ש להרמב"ם בפרקן משנת עשרת השבטים ובשבועות פ"א מ"ד ותוי"ס תמורה פ"ב סוף מ"א.

16. ספר בניהו בן יהוידע על סנהדרין דף צ/א

שם שלשה מלכים ירבעם אחאב ומנשה. הנה לקמן בדף ק"ד ע"ב איתא דורשי רשומות היו אומרים כולם באים לעולם הבא שנאמר לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי, לי גלעד זה אחאב שנפל ברמות גלעד, מנשה כמשמעו, אפרים זה ירבעם דאתי מאפרים, יהודה מחוקקי זה אחיתופל דאתי מיהודה, מואב סיר רחצי זה גחזי שלקה על עסקי רחיצה, על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי. ונראה בודאי דאנשי כנסת הגדולה שמנאום בד"ז לא נעלמה מהם דרשה זו של דורשי רשומות ומודו בה. אך כונתם לומר על פי עוצם אשמתם ראוי להיות להם גזרה זו דאין להם חלק לעוה"ב, אבל אין הכי נמי סופם להתקן ולהנצל מן גזרה זו על ידי רבוי גלגולים שיהיה להם, ומה שהוצרכו לומר עליהם דברים אלו בפירוש כדי שיהיה להם כפרה בבזיון זה וכפרה זו תעשה להם סיוע להתקן ע"י גלגולים רבים, וכיוצא בזה אמרו בגמרא דמגילה בפרק הקורא [כ"ה ע"ב] מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם פשיטא, מהו דתימא ליחוש לכבודן של ישראל, קמ"ל כל שכן דניחא להו דהויא להון כפרה ע"ש, וכן כאן נתכוונו אנשי כנסת הגדולה לטובתם כי היכי דנהוי להון כפרה, ורק מה שאמרו על בלעם הוא דבר קיים שכך היה לו גם לבסוף, ואע"פ דאמר רבינו האר"י ז"ל על בלעם חלק הטוב שבו נתקן בגלגול נבל הכרמלי עם כל זה לא נתקן להיות מאותם שיש להם חלק לעוה"ב שהם במדרגה תחתונה ביותר שישארו במלכות כמ"ש רבינו האר"י ז"ל, ולכן דורשי רשומות לכולם מצאו רמז במקרא ורק לבלעם דהיינו חלק הטוב שבו לא מצאו:

ואתה המעיין המשכיל שמע נא את הדברים האלה אשר אני אומר וכותב ומודיע. ומדברים האלה תבין ותלמוד לכמה עניינים והוא, שזה קרוב לחמישים שנה חלם חכם אחד חסיד ומקובל פה עירנו על חכם רשום שהיה עודנו חי פה עירנו שהוא גלגול אחז מלך יהודה, ראה כמה שנים יש מזמן אחז עד דורות אלו, ועדיין לא נשלם התיקון בגלגול, ועוד אגיד לך חידוש אחר כי מקרוב חלם תלמיד חכם אחד פה עירנו על תלמיד חכם וירא שמים אחד השי"ת יאריך ימיו ושנותיו שהוא גלגול אחאב מלך ישראל, וזה התלמיד חכם אשר חלמו עליו חלום זה היה קשה בעיניו הדבר הזה שהוא גלגול אחאב שנמנה בכלל הנזכרים והיה מצטער על זה, ואמרתי לו אל תצטער, חדא, כי ודאי אתה יש לך נפש שלך ורק חלק אחד מנפש אחאב נתגלגל בך, ועוד מי זוטר בעיניך אחאב שהיה מדורות הראשונים אשר נפשם היתה גדולה מאד, והמתגלגל הוא רק חלק הטוב, ומי יודע אם יש בדור זה אחד שקול כנגד חלק הטוב של אחאב שנתגלגל בך, ואמרתי לו השי"ת יאריך ימך ושנותיך לטובה ולשלום ויעזרך לתקן נפש עצמך ונפש המתגלגלת בך אמן כן יהי רצון:

ודע כי רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים דף י"א ע"א אמר על אחאב, וז"ל, בבחינת נפשו היה שקול חציה טוב וחציה רע וכו' עכ"ל, נמצא אחאב היה בו הפרש גדול בין נפש שלו לבין רוח שלו, ועניינים אלו עמוקים מאד והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו, אמן כן יהי רצון:

17. דף על הדף סנהדרין דף צ עמוד א

במשנה: שלשה מלכים אין להם חלק לעוה"ב. בטעמי מנהגים (ע' רל"ב) מביא מסידור הרמ"ק דבודאי יש להם חלק לעוה"ב, שהרי מנשה רוב ימיו ה' בתשובה, אלא חז"ל במיוחד קבעו כן במשנה, למען תהי' זאת להם לזילותא, וע"י זה יהי' להם לכפרה עיי"ש.

18. ספר מרגליות הים

יה. כולן באין לעוה"ב. לא אמרו שיש להם חלק לעוה"ב דלא פליגי אמתניתין רק הם כמו דור המדבר שאמרו גם עליהם שאין להם חלק לעוה"ב לק' ק"ח רע"א. והבאתי באות ב שם תמיה רבתי איך אפשר להעלות על הדעת שמכל הדור הזה לא יבוא אף אחד לעוה"ב וביחוד הרי היו ביניהם כמה צדיקים קדושי עליון כמו נחשון בן עמינדב והשבעים וקנים ועוד ועוד והעליתי שם שר"ל אם כי לכל

19. קינות מסורת הרב

COMMENTARY ON KINA 45

This *kina*, recited while standing, has traditionally been the last of the *kinot* recited on the morning of Tisha B'Av. With this *kina*, we close the formal recitation of the *kinot*. It is not known with certainty who composed "אלי ציון", although some have suggested that the author was Rabbi Yehuda HaLevi. The motif of this *kina*, and the reason that it is the closing *kina*, is that no matter how much we have cried and grieved with the recitation of the *kinot*, it is not sufficient, and we must continue to mourn for the *Beit HaMikdash*.

אלי ציון *Lament, Zion*. The word אלי, which means to mourn or lament, comes from the root אלה. The same root is used in the phrase "אאלה אפי שמים" in the *kina*, "אארה עד חוג שמים" which can be interpreted as, "I will make the heavens mourn with me."

The intent of the phrase "אלי ציון ועריה" is that we should continue to mourn. At the point that we are ready to close the book of *kinot* and depart, we say, "No. *Kinot* can never be finished until the *Beit HaMikdash* is rebuilt." Although we have recited so many *kinot*, we are compelled to continue. If a person actually grieves and mourns for the destruction of the *Beit HaMikdash* and the losses the Jewish people have sustained, can one really believe that by reciting the *kinot* he has discharged his duty? The inescapable conclusion is that one can never mourn sufficiently for Jerusalem.

כמו אשה בעיניה *Like a woman in her labor pains*. Just as a woman who suffers the excruciating pain of childbirth has no choice but to cry out, so, too, we cannot cease crying as long as the *Beit HaMikdash* is in ruins. The need to continue mourning is part of our human nature, just as it is human nature for the woman in labor to cry out in pain. It would be futile to tell a woman in labor not to cry. Similarly, it would be utter foolishness to tell the Jewish people to stop weeping for Jerusalem.

וכבתולה חגורת שק / על בעל נעוריה *Like a maiden girl in sackcloth for the husband of her youth*. Just as it would be foolish to tell a woman in labor not to cry, so, too, it would be the height of insensitivity to tell a newly-wed bride whose young husband has just died, to stop shedding tears. So, too, let Zion continue to mourn over the *Hurban*, and do not tell her to stop.

The concept of continued, unending mourning is a special, unique aspect of *avelut yeshana*, mourning for a tragedy that occurred long ago, as opposed to *avelut hadasha*, mourning for the recent bereavement. In the case of *avelut*

hadasha, there are limits, and Maimonides says (*Mishneh Torah*, Hil. Avel 13:11) that one who mourns "too much" is acting foolishly. But with respect to *avelut yeshana* for the *Hurban*, the concept of "too much" does not apply.

The message of this *kina* is that the *kinot* for Jerusalem have no end. It is for this reason that certain prayers are sung to the unique somber melody of "אלי ציון." We use this haunting melody when we want to express the intensity of our loneliness and longing for the *Beit HaMikdash* and the strength of our faith that the redemption will come. Thus on Friday night of *Shabbat Hazon*, the *Shabbat* immediately preceding Tisha B'Av, *Lekha Dodi* is sung to this melody. The phrase "Enter in peace, O crown of her husband, even in gladness and good cheer," not only refers to the coming of *Shabbat*, but also alludes to the rebuilding of the *Beit HaMikdash*. Similarly, we use this melody for the phrase in the Yom Tov Musaf Amida, "Rebuild Your House as it was in the beginning." Our waiting for the arrival of the Messiah and rebuilding of the *Beit HaMikdash* has no limit. We will never be satisfied with any gift God bestows upon us if the *Beit HaMikdash* remains in ruins. May it be rebuilt and restored soon, in our day.